

લલિતા દુઃખ પ્રકાશ ચરિત્રના ગાયન.

ખનાયનાર

એચ. એમ. શેડ

છપાવિ પ્રસિદ્ધ કરનાર.

બુકસેલર છોટાસાલ છગનલાલ.

ચોપાઈના રાગમાં.

વાંચો ગાયન આપ્રિતે કરી, સર્વખિના દયો મનમાંધરી
કરો લગ્ન વિચારી યાર, મુખી થશો સૌ નરને નાર.

અમદાવાદ

દીક્ષી દરવાજે માળીવાડાની પોળ સામે

“ વિશ્વેશ્વર ” પ્રેસમાં છપ્યા.

—:૦:—

સંવત ૧૯૪૬.

સને ૧૮૯૭

કિંમત ૦—૨—૦

(સર્વ હક પ્રસિદ્ધ કર્તાને સ્વાધીન)

લલિતા દુઃખ પ્રકાશ ચરિત્રના ગાયન.

સ્થળ વિજય પુરીની ભાગોળ.

પાત્ર—જયકુંવર લલિતા. સુભગા. સુખોદા.

(લલિતા પરણીને સાસરે જાય છે ત્યારે તેની મા શીખામણ દે છે)

જયકુંવર—(હમકુ છાંડ ચલે બન માધુ એ રાહ)

પુત્રી મારી તુતો મમ શિખ ધરજો, કરજો સેવા સાસુ સસરા તણીરે;
સાસરે જઈને મોકલજો સમાચાર, ડાઘ યજો તું સાચું ગણીરે. પુ.
સ્વામી તણી આજ્ઞા શિર ધરજો, કરજો સેવા એની પ્રીત કરીરે;
તેથી જગમાં તારો જશ બહુ જનમશે, ખેસીશ ભવોભવ સૂખે દરીરે. પુ.
તુજ વિના એની ધડી ન ચાલે પણ, છુટકો નહીં ત્યાં મોકલ્યા વિનારે;
નાની બાળા તુંતો મારી બાપુડી, મરીશ રોહ હું તુજ વિનારે. પુ.
જેમ પત્ર વિના ડાળ દીસે સુની. શું ? સંભારું પુત્રી રનેહ તારોરે;
સુગુણી પુત્રી મારી વાલી તું પ્યારી દેજો તુજ સાસુને આસિસ મારીરે. પુ.
તુજ વિણ ગમશે કેમ મુને એની, રોઈ મરીશ દીન રાત આખીરે;
સોજત દુરજનની નવ કરતી, કરજો સંગત સુગુણ દાખીરે. પુ.
કલાલહાટ જઈ પીએ અમૃતપાન, પણ તેને સૌ કહે મધ પીએરે;
પીએ મધ ગોવાળ ઘેર જઈને, પણ કહેશે તે દુધ પીએરે, પુ.
પારસ પથ્થર ને લોહ સ્પર્સ, થાય તો કંચન તરત બનેરે;
માટે સંગત જોઈ વિચારી કરવી, કેમકે જોયન તાર જલકેરે. પુ.
જો કુખમાં આજોટી હોય મારા, તોતો શિખામણ માનજો મારીરે;
નહીં કર મનમાં આવે તે તું કરજો, ધરજો કાંઈક કુળ જાત તારીરે. પુ.
જામું નથી કહેતી કાંઈક તુજને, ડાહી છે મારી તું પુત્રી પ્યારીરે;
બાળા એની તું છે તેથી કહું મેં, રોશન દીલે નહીં ધારતીરે. પુ.

લલિતા—

(ઉપસીરાહ.)

માત તમારી સિખ શિરે પડાઉં, નવ કરશે મનમાં શોક જરીરે;
કરજો મૂળ પિતાની માતરે સેવા, ધડપણ પાળજો ચીત ધરીરે. મા. ટેક.
કોઈ વાતે નહીં મુગ્ધવારે દેશે, કરજો હમેશાં શાસ્ત્ર રીતીરે;
બોલે કહી વેણ પિતા મારા કડવાં, રીસ તજીને ધરજો પ્રીતીરે. માત.
કરજો રક્ષણ તુંમ જાતનું માતુ. દેહ તમારી બહુ દુર્બળ યધરે;

હર હમેશાં ભજન ધરતુ, કરજો જેથી ઉમર ઘોડી રહીરે.
મુજની ચિંતા આપ જરી નવ કરશે, કરશે નહીં કદી ક્ષેશ જડેક
જાઓ સુખેથી ઘેર પધારે, દુરજનથી હું રહીશ ડરીરે. માત
માત પિતા તમે સીધાવો ઘર ભણી, મોકલજો મુજ સૈરા સ્થળીરે, હ.
વાર ન કરશે જાજરે માતાજી, વખત થયો હવે ધણો જાણીરે. માત.

(તેની મા તથા આપ અને ખીજ સગાવહાલાં વળાવવા આ-
વેલાં તે પાછાં ધરભણી જાય છે અને તેની સઘવરો આવે છે.)

મુભગા—(તુન કમલાજી યરવા, ઓ પીતા મોરા. ઓ રાહ)

તુજ વિના થઈ દુઃખિયારી, ઓસાણી સખી. તુ. ઓ ટેક.

વિયોગ કરે દુઃખ ભારી, ઓ સાણી સખી. તુ.

અંદ્ર અંકાર ને કેરીરે પ્રિતી, એમ તારીને મારી (૨) ઓ. તુ.

જળવિના જેમ મીન ન જીવે, તુજ વિરહ દુઃખકારી. (૨) ઓ. તુ.

બેગારમતાં તાં બાળપણમાં, કહું સાહેલી મારી. (૨) ઓ. તુ.

વૃક્ષને વેલ જેમ વિંટાણી, એમ પ્રેમ છે ભારી. (૨) ઓ. તુ.

માલતી ભ્રમરને જળ કમળ જેવી, પ્રીત છે તારી. (૨) ઓ. તુ.

ટોળામાંથી છુટી પડેલી મૃગલી, તે અકળાય છે ભારી. (૨) ઓ. તુ.

તન જુદાં મન નહીંરે જુદા, કહું સાચું દિલ ધારી. (૨) ઓ. તુ.

એવો સ્નેહ ખેતી છેરે આપણો, નહીં જુદાઈ જારી. (૨) ઓ. તુ.

આજ આપણુ ખેતી જુદાંરે પડીએ, ન મુકીશ તું વિસારી (૨) ઓ. તુ.

મુખોધા—(સહીયર શું દુઃખ દાખવું. ઓ રાહ)

ખેન લલિતા મારી તું, મુણજે એક આજ વાત;

તોડી સંયોગ તું જાયછે, વળી તજી માત તાત. ખેન. ઓ ટેક.

સાસરે જઈને ડાહી થજે, કરજે સસરાની સેવ;

સાસુને માતુજી સમ ગણી, ગણજે નાથને દેવ. ખેન.

નણદીના બોલ સહુ સાંખજે, કરજે કહે તે તે કાજ;

સગાં વા'લાં સાથે વડિશ નહીં, બહુ વધારજે લાજ. ખેન.

કજીઓ કંકાશ કાંઈ કરતી નહીં, રાખજે સ્નેહ સહુ સાથ;

પાડા પાડોસીની સાથ તું, કોઈ દીન બીડીશ નહીં બાથ. ખેન.

નાથને પ્રભુ તુલ્ય પાળજે, નહીં દુભાવતી કોઈ દીન;

તુજ વિના હું ખેતી ટળવતું, જેમ પાણી વિના મીન. ખેન.

બાળપણની છે પ્રિતડી, નથી છુટતો નેહ;

જુદાં પડીએ છીએ આપણે, તું વિસારીશ નહીં સ્નેહ. ખેન.

ખેતી મારી હવે જાઉછું, કહું તે જાજે તું મન;

હમેશા પાઠવજે, તનનું કરજે જતન. મેન.

પરો આંખો લુછતી લુછતી પોતાના ધરમણી વિદાય થાયછે.)

સ્થળ નંદપુરા.

લલિતાનું સાસર.

પાત્ર—લલિતા. જમનાબાઈ કલેશા નહી.

લલિતા—(મેનાવતી માતા. નીરબર્યોરે ધારા નેણમાં. એ રાહ.)

હો સાસુ મારાં, તુમ ચરણે શીસ નામુંધુ. એ ટેક.

પડી આજથી સરણે તમારા, મુકી માને બાપ;

નાની નાણુંદને પગે લાગુધુ, તળુધું સર્વ સંતાપરે. હો સાસુ.

દાશી આપની દીન રાતની, યઈધુ બાઈ તમારી,

હુકમ કરો જે આપ મુજને, ઉઠાવાધુ તૈયારીરે. હો સાસુ.

અણુ સમજુ હું બાળક નાનું, અધરીત મુજથી બોલાય;

દીલમાં તેની રીસ ન કરશો, તુમ આગે અંતર બોલાયરે. હો સાસુ.

નથી આંહી કોઈ બીજુ મારે, તમ વિના એ બાઈ;

મારે આસરો એક તમારો, નહીં બીજુ કોઈ સગાઈરે. હો સાસુ.

દુઃખ વખતમાં સંભાળ લેનાર, સાસુ હો ચતુર સૂજન;

આખી દુનિયામાં એ ધારો, વહુ રાખે સાસુનું માનરે. હો સાસુ.

રંક રાયની દીકરીની પણુ, બળ્લો એવી રીત;

હોય નહીં કાંઈ ફેર ફાર તેમાં, હોયતો કેવાય અધરીતરે. હો સાસુ.

ગરીબમાં ગરીબ છે દીકરી, બીજુ ગરીબ છે બાય;

તે બંનેને ઇચ્છે ત્યાંતો, દોરીને બધ જાણરે. હો સાસુ.

ભૂપ સમાન પિતા હોય તેનો, રંક તેનો હોય કંથ;

પણુ તે શોભે સાસરીઆમાં, વળી હોય બાળકે વૃદ્ધરે. હો સાસુ.

સસરાની સુખીતો સારી, પીયરની પાત્રખી ખરાબ;

એમ માનુંધું પ્યારા સાસુજી, હસ્તી શોયે દરબારને. હો સાસુ.

જમનાબાઈ—(નથી પદમણી જેના ધર વિશે, ધીઃકાર તે જનને. એ રાહ)

વાત તારી વહુજી મારી, આજ ધડ દીલ ધારી. એ ટેક.

સારાં મા બાપની પુત્રી તુંતો, ઝાહી લાગે છે ખરી,

તુજ જેવી વહુ મળજે સર્વને, નહી અવગણુ તુજમાં છે જરી. વાત.

ધર સરવે આ તાઈ જાણી, રહેજે સુખેથી અહીં;

નથી દુઃખ અહીં કોઈ વાતનું, સુખે આઓ ખીઓ અહીં રહી. વાત

આકર નહર છે તુજ પ્રતાપે, નહીં કામ કોઈ વહુજી આપે;

સુખે રહેા પિયુ સંગમાં, ભોમવો ભોગ વિલાસરે.

કલેશાનંદી—વાહ ! વાહ !! માડી, તેતો બહુ સાર કીધું, એ ટેક

આજ કાલની આવેલી, હકેલી છીનાળ જેવી;

ભોળવે છે તેતો કેવી, જોને જોને તે દેખાય છે શીધું. વાહ.

ડાહ્યા ડાહ્યા બોલે બોલ, રાખે નહીં તારો તોલ;

આંખ માડી તુંતો બોલ, નહીંતો પરતાવાનું માથેજ લીધું. વાહ.

જમનાખાધ—બહુ સાર બેસ બેની,

કલેશાનંદી—.....અમેતો એવાંજ છેની;

તારેતો છે ખપ એની, તેથી ગમે નહીં અમાઈ કીધું. વાહ.

મારે શું છે લેવા દેવા.

જમનાખાધ—.....પડ્યા છે તારા જહેવા;

કલેશાનંદી—મારે શી છે ગરજ કે'વા, જ. ત્યારેશું કારણુ કલે. એમાં
અમે શું કીધું. વાહ.

(કલેશાનંદી રીશાધ જતી રહે છે. જમનાખાધ લલીતાને તે
વિશે સમજાવે છે.)

સ્થળ શયનગૃહ.

પાત્ર—લલિતા અને નંદલાલ.

(નંદલાલ ઓઢીને સુતો છે તેને જોઈ લલિતા કહે છે.)

લલિતા—(મુજ ઉપર ગુજરી પીતા પાદશાહ જણી એ રાહ.)

શું સુતા છો સ્વામી નાથ, જગોને પ્યારા;

તમે છો મુજ પ્રાણુધાર, અક્ષુના તારા.

હું આવી ઉઠરંગે, આજ આપની પાસ;

નહીં કરો તમે ઓ નાથ, મુનેરે નિરાશ.

હું પતિ રતિ હું, રંભા નાર તમારી;

જગોને પ્રિય તમ, મમ અરજ સ્વિકારી.

છો શિર છત્ર મુજ, હૈયા હાર છો આપ;

સુખ શાંતી આપો, દુર કરી પરિતાપ.

પ્રિતમ વિન પ્યારી, ક્યાંય કદી નવ ઠરગો;

શું ઓઢી સુતા નાથ, આવી પાસ હોય.

તજ મસ્કરી બેઠા થાઓ, તમે ઓ નાથ;

ધટે આવું કરવું, શું ? આ દાસી સાથ.

(એમ કહી શરીરને ઢંઢોળે છે. પણ નહીં જાગવાથી)

તમને દેખાને, પ્રકૃલિત ચિત થયું મારું;

આ બાગ ખીલ્યો છે, ઉડો શહેલને સાર.
 શંભુ પરમાણે, આપને થાપું મનમાં;
 તવ કરું ખીજનની આશ, કોઈ દિન તનમાં.
 /માની શિવ પરમાણે શેવ, કરું હું ખ્યારા;
 કદી નવ રહો શ્યામી તુમે, ચક્ષુથી ન્યારા.
 તુમ વિના ધડી એક, લાગશે યુગ સમાન;
 આઠયું ખેંચી લઉં, આણવા ભાન.

(ત્રિલિતા તેનું શરીર પરનું આઠયું ખેંચી લેછે તેથી તે બે બાકગો ઊડીને.)

નટસાઈ — ચાત્ર ચાત્ર રાંઠ તું શીદને સતાવે છે ટેક.
 શીદને મતાવે, તુતો શીદને સતાવે છે. ચાત્ર.
 અડપલાં કરી મને. કયવા તુ દેતી નથી;
 ચ્યાંચી આવી, કોને મોકલી, કેને તુ મનાવે છે. ચાત્ર.
 મારી માને બોલાવું છું, કે તું અહીંથી જાય છે;
 બુત છું. કે ચોરખું, કેમ તું ડરાવે છે. ચાત્ર.

(એમ કહી પાછો સુધ જાય છે તે બેઘ લલિતા કહેછે.)

લલિતા—(સખી આવેલો કારતક માસ, હીમાળોરે આવીયો. એ રાહ
 અરેરે પ્રભુ તેં દુઃખ તણી, શામા રાખી નહીં;
 વેરી થયો ઓ દીનાનાથ, અજ્ઞાની કંથ દહી.
 નહીં સમજે કાંઈ લવલેશ, પ્રિત રિત જાણો નહીં;
 બનજો દીશે અરાયું દોર. બુદ્ધિ તેમાં કાંઈ નહીં.
 મુખે કાળો મુરખ સીરદાર, વિધ્યાહીન વાંદરો;
 દીસે રોગી દરદ્રી અઢંગ, આંખે પાણુ માંજરો.
 માલતો હાંચ સાંઢ જેમ મોજ, સેજમાં એમ સાંટતો,
 કહું કાંઈ ને સમજે કાંઈ, એછે મોટી ખોડય તો.
 જો હોત અક્ષલ એમાં કાંઈ, તો હુરે શુ ધારતી;
 છે ત્રાંખાતું નાણું તેહ, શુધરે કેમ એ પતિ.
 હુ દુઃખ દરીઆમાં ડુબી, પ્રભુજી આજરે,
 માર તરફડીઆં હું બહું. કીનારા કાજરે.
 મુખ કપી થયો સુર્ય અંધ, કીવા પંથે પરવર;
 વંદુ તુને ઓ દીનાનાથ, હવે હુરે શું કરી.
 મજ દુઃખી તણા બેલી આપ, સુધારોને મુજ પતિ;
 દરો વંદુ ઉપય બેંડી હાથ, અરજ કરી આપ પ્રતિ.
 (એમ શોચ કરી નિંદ્રાને આધીન થાય છે.)

સ્થળ લલિતાનું શયનગૃહ.

પાત્ર—લલિતા અને મોદકાનંદ.

(એમ કેટલા દીવસ દુઃખમાં વ્યતિત કરે છે એજુમાં પોતાના પીયરથી બ્રાહ્મણ તેડવા આવે છે તેને નીચે પરમાણુ કહેછે.)

લલિતા—

(ગિતી)

વિપ્ર વીરાતું આવ્યો, મમ તેડું કરવાને આજ આંહી.
હીક દયા દિલ જાણી, હવે આંહી બહુ થઇતી હું કાહી.
શિખ સાસુ સસરાની, માગીને આવું છું તુજ સાથે;
છે માત પીતા ખુશીમાં. કે કોઇ વિદ્ય આવી પડ્યું માથે.

મોદકાનંદ—

(ઉપલી રાહ.)

સમજા સુખ શાંતીમાં, દુઃખ નથી કાંઇ કોઇને લવલેશ;
શીકર કાંઈ ન કરશે, આવ્યો તેડવા સે'નથી આ દેશ.

(લલિતા મોદકાનંદને પોતાને અણુ સમજી સાથે લમ કરાવવાથી દુઃખ ખમતુ પડે છે તેથી ઠપકો દે છે)

લલિતા—(અરર અંખિકા માત માહરી એ રાહ.)

અરર વિપ્ર, આ શુરે કીધું, કીયા જન્મ તણું, વેર તો લીધું.
વિચાર નહીં કર્યો, આ શુરે કરું, અયોગ્ય કર્મ હું કેમ આવરું.
બણેલ ને ગણેલ, મુદ્દિશાળી છે, વળી ચતુરને, ડાહી શાણીછે.
એમ તમે બધું, જાણતા હતા, કેમ બધું ભુલી, ખાધા શુ ખતા.
મતી નથી કંઈ, મુકમાં જરી, સમજતો નથી, કાંઈએ વળી.
પછાડ્યુ પા'ણુ સાથ, રત્નરે તમે; ત્રેહતી વેદના, બહુ મને દમે.
બ્રહ્મ જાતતો, લાલચૂ ખરી, કે'વન કાળની, નક્કી આંહી હરી.
બહુ ફરે કદી, મિષ્ટાન જે મળે, તરત દોડી ત્યાં, લાડુ ને મળે;
ગણે ન ફરતે, કાંઈએ વખત, મળે લાડુ કરે, દડમજલ સખત.
કરે પાઈના કાજ, તુકશાન લલનું, પાપ નથી ગણે. કદી હોય પક્ષનું.
જાળે વિપ્ર તાહર. સસાનાશરે; કુપમાં નાંખીને, કીધિ નિરાશરે.
બળતી બોલ હું, બોલું છું અરે, નથીજ વાંક તુજ, મૂજ કર્મનો ખરે.

(એમ કહી બ્રાહ્મણ તથા લલિતા પોતાની સાસુ સસરાની રજા લેવા જાય છે.)

સ્થળ લલિતાનું સાસરું.

પાત્ર—લલિતા, જમનાંબાઈ, કલેશાનંદી.

લલિતા—(પીધુને તળવનાર, બેરી અલંકાર.) એ રાહ.

અરર સાસુજી તમે, આ શુરે કીધું ?

પર પૂત્રીને તમેરે, દુઃખ બહુ દીધું.

છે તમારો પુત્ર પ્યારો, અસાનીને જડ;

નહીં કાંઈ સમજે એતો, દીસે છે ધ્રુવડ.
 દુઃખ તમેએ નાંખી, દુઃખ પાસમાં;
 એમાંથી છુટું થવાની, જરી આશના.
 હાથ પગ બાંધી મુને, નાખી દવમાં;
 અસીથી બળુધું, નહીં ઉગર આ બવમાં.
 સાંતી રૂપી જળ કેરી, આશરે નથી;
 જળ્યું મમ મુખથી, શું ? બતાવું કથી.
 આલો કીધુંતો કીધું પણ. હવે ના કરશો;
 એવી મારી વિનતી, આ રૂઢ્યે ધરશો.
 માફ કરશો સાણું સાસુ, વદિ અમૃતિત વચન;
 હું જવું છું પિયર મારા, મુખે રહો તમે તન.

કલેશાનંદી—જેનેએલે હકેલી કેવા બોલ, રાખે નલાજલગાર. જ્નેને.
 આ ધર છાડી, બીજું ધર માંડી, વધારશે પોતાનો તોલ. જ્નેને.
 ગમતો નથી આ માટી, કરવો ધારે બીજો માટી;
 તેથી બોલે ફાટી ફાટી, સરમતો દીધી દાટી.
 નાતરે જવાના આળા, બરે તેથી એ ઉચાળા;

લલિતા—સુણી હો મુને જળા,

કલેશાનંદી—.....જળીએછી છે રૂપાળા,

લલિતા—શને કરો વદવાડ;

કલેશાનંદી—.....લાવજે જ તારી ધાડ.

જમનાબાઈ—નકામી શી પાડે રાડ, કળ્યાને દે કમા.,

કલેશાનંદી—તું છું એની તાબેકાર, મારે નથી દરકાર.

લલિતા—એની કરો નહીં ખાર, હું છું આપનિ ખિજમતગાર;

કલેશાનંદી—હવે જવું જવું (૩), ગદાપણ ને ડાળ. જ્નેને.

જમનાબાઈ— (ગીતી.)

જઓ જય અકળાપો, થોડા દીવસ પીયરીએ રહી આવો;
 લલિતા—કરજો માફ સાસુજી, બોલ્યું ચાલ્યું કદી ન મન લાવો.
 (એમ કહી લલિતા પોતાને પીયર બણી બચ છે.)

સ્થળ વિજયપુરી.

લલિતાની ખાનગી મેડી.

માત્ર—લલિતા સુભગા અને સુબોધા.

(લલિતા સાસરેથી આવી જળી તેની સહીયશ મળવા આવે
 છે અને તેને શોકાતુર બેઠ પુછેછે.)

સુભગા—(કામ છે દુષ્ટ વિકારી, અહા સીવકામ છે દુષ્ટ વિકારી. એરાહ)

કેમ દીસે છે ઉદાશ, એની મારી કેમ દીસે છે ઉદાશ. એ રેક.
 શું દુઃખ પડ્યું તુને સાસરીઆમાં, કહે તે તું મારી પાસ. એની.

શું ? માત્ર પિતાએ દુબવી તને બેની, કોને કરીરે નિરાશ બેની
હોય જે બિના તે સત્વર કહે મુજને, સુણવા તેરાખું હું આશ. બે.
લલિતા— (જનુની જીવેરે મોપીઆંની એ રાહ.)

સુણ સખીરે મારી બેનડી, મારા કર્મ તણી વાતજ;
બેરી વિધાતા વસમી થઇ, થયાં વળી માત્ર તાતજ;
શુરે કહું કર્મની કાંણી હું. એ ટેક.
દુઃખ દરીઆમાં કુઆવીયું, ઝાઝા મારું આ વારજ;
કાંઠેલાવનાર નહીં સારો મળ્યો, ક્યાંથી ઉતરે તે પારજ. શુરે.
કામ અમલ બહુ મુજ પર કરે, નહીં જીવન સહેવાયજ;
છોડાવનાર છે રાંકડો, આ દુઃખ કોને કહેવાયજ. શુરે.
આંખ મીચી નાંખી કુપમાં, હડસેલી આ વારજ.
બેડો છે ગજ નવાણું તે. કેમ કરી નિકળાય આંખરજ. શુરે.
જેબન રૂપી આ બાગમાં. ભર કરે છે ગુંગરજ;
ભાન ભુલાવે શરીરનું, નહીં શુદ્ધ બુદ્ધ રહે દારજ. શુરે.
રણમાં મબેલી છોડ રોપીઓ, નહીં કોઇ રખવાળજ;
ક્ષણ ક્ષણમાં તે સુકાય છે, રાખ્યા વિના સંભાળજ. શુરે.
એ દુઃખ મુજને મોટું સખી, કોના આગળ કહેવાયજ;
હવેરે મુએછે છુટકો, બેની જીવે શું થાયજ. શુરે.
રતન પથર સાથ પછાડીયું, કહો કેમ રહે એક બંધજ;
ભાગીને ભૂકો થાય તે, કાંતો પડે તે અંધજ. શુરે.
એમ મળ્યું મુજને જોડણું, દુઃખ સહન કેમ થાયજ;
કહો તે મરે કર હું સખી, વેદ દુઃખ નહીં સેવાયજ. શુરે.

મુખોધા }
મુલગા } — (ગઇ માત્ર મારી, જવું તેની પાસે. એ રાહ.)

સાને વિલાપ કરે તું ઓ બેની, માથે પડ્યું તે દુઃખ તું સેની
સાને. એ ટેક.

કર્મમાં લખીઆ લેખ મીટે નહીં, કોડ ઉપાય કરે ન વળે કંઈ. શા.
માટે ધીરજ ધરતુ ઓ બેની, સમાવી સધળાં દુઃખ તું રેની. શા.
કાલ પતિતારો યાશેરે મોટો, પછિતુને નહીં રહે સુખનોરે ટોટો. શા.
વિંતા આમ કરેથીરે બેની, સુખ શું ? મળશે તું મને કેની. શા.
આથી દુઃખી થઇશ તુરે વધારે. અંગ સોસાશે દુરીશ આ આધારે. શા.
માટે બેની મારી શીખ તું ધરને, સુખ ગૃહી નહીં શોક તું કરને શા.
(શીખામણુ દઇ તેની બે સખીઓ જાય છે અને લલિતા તેના
મા બાપને મળવા જાય છે.)

સ્થળ લલિતાના આપનું ઘર.

પાત્ર—લલિતા, જ્યકુવર, સુભાષા, સુભગા અને કર્તુરચંદ.
લલિતા—(જોડી તમે નવ જોઈ માડી (૨) એ રાહ.)

માત મારી દયા ન દિલ આણી, (૨);

ઝપલાવી તે બર દરિઆમાં, ઉડારે પાણી.

કામ કોટે હીરામાળ બાંધી, (૨);

ખૂશી થયા એ જોઈને સર્વે, નિજ સ્વાયં સાંધી.

ઉંટને બકડું વળગાડી, (૨);

દુઃખી કરી મૂળને તમે સરવે, આ વાલી માડી.

લાકડે માકડું કરી દીધું, (૨);

જોયું નહીં પાછું વળી સર્વે, કે આ શું! અમે કીધું.

ફવામાં નાંખી આંખો મીચી, (૨);

કોણ કાડનાર મળે તેમાંથી, દારડાને સીંચી.

નાથ માથે અણસમજી નાંખ્યો, (૨);

આજ સુધી નણદી સામુનો, કદુ બોલ સાંખ્યો.

અરજ ધર તું પૃથ્વી માતા, (૨);

સંકટથી આ શરીર અરપુ, કરતું સૂખ સાતા.

માત શું કહું તુંને જાણું, (૨);

જરા વિચાર ક્યો નહીં તેથી, હું દુઃખથી દાણુ.

હવે મારે આપઘાત કરવી, (૨);

આ દુઃખ દાવાનળથી નિસરી, વૈતરણી તરવી.

(લલિતા પોતાના બાપ પ્રતે કહે છે.)

લલિતા—(શૃંગારમાં ડુબાવીતી તમેજ મુને એ રાહ.)

અરર તાતજી તમે, આ શું કરે કીધું.

અજાનની સાથ દઇ, દુઃખ બહુ દીધું.

વિચાર ક્યો ન કાંઇ, દિલનીરે માંહી;

ઉડ જીડ કરી મુને, જાંખી દરિઆ માંહી.

સામુ નણુંદ બેઠ, મેણાંતો બોલે;

સઘળો ધ ધો કરાવે, ધરનો અતોલે.

વાલોને સ્ત્રીખાવી મુને, માર મરાવો;

જો કાંઇ બોલુતો મુને, તેઓ કરાવે.

નિશાળે નહીં જાવા દે એ, રમતો રમાડે;

નાદાન છોરાની સાથે, એને જમાડે.

બાપનું ન માને કાંઇ, મેતો શું કરે;

સવારનો સાંજ સુધી, રખડતો ફરે.

નથી કાંઇ મુજતું ને, કરવો શો ઉપાય;

આ સંસાર માંહી મુને. કેમરે રહેવાય.

જીવવું નથી.રે મુને, લાગતું વા'લું;

હવે મોત કેરો માર્ગ, જલદી હું જાણું.

કસ્તુરચંદ્ર— (પ્રિય મીત્ર મારા શુરે કરવું. એ રાહ.)

સુણ પુત્રી તું વાત અમારી, શોક તજીને સુખ ગૃહ વિચારી;

એમાં દોષ ન કોઇને દષ્ટએ, માથે પડ્યું તે દુઃખ બેની શહીએ.

નહીં વાંક કાઠો મા આપનો, કાઠીએ વાંક કર્મ આપનો.

લખ્યા વિધિએ કરમમાં લેખ, મીટે નહીં ઉપાય અનેક.

જયકુંવર— (ઉપલી રાહ)

માતા આપે જગતમાં જન્મ, નવી આપે તે કાંઈ કર્મ;

માટે દોશ મને નહીં દેવું, કહે એમાં કરં બેની હું શુ.

કસ્તુરચંદ્ર— (ઉપલી રાહ)

દુઃખ દેખી દિલે નવ ડરવું, હામ રાખી હૈયામાંરે ફગવું;

દુઃખના દિન આવે બે ચાર, તે શે'વા હૈયું રાખી દાર.

પુરશે આશ તારી જીગદિશ, કર શમરણ તું અ'રનિશ.

જયકુંવર— (ઉપલી રાહ)

કોઇનો દીન સરખા ન જાય, સુખ દુઃખની પટે માથે છાંય.

પ્રભુની ગતિ છે બેની ન્યારી. નહીં શકે કોઈ વિસ્તારી;

જે ઇચ્છે તે શકે કરી, એમાં ફેર પટે નહીં જરી.

માટે ગમરા નહીં બેની મારી, શહાય કરશે તને મેરારી.

લલિતા— (જુઓ જુઓ નિમે બીડી હામ. એ રાહ)

બસ આવી રહી હવે અનહદ, જીવવું નથી મુને વા'લુંરે એટેક.

નથી સંસારનો મુને કાંઈ મદ. જીવવું.

નથી સુખની મુને કાંઈ આશ. જીવવું.

કરજું હું મારા દેહનો નાશ. જીવવું.

મળ્યો અણ સમજી મુને નાથ, જીવવું.

ક્યાં સુધી બેસી રહું બશી હાથ, જીવવું.

હવે અવર નથી ઉપાય. જીવવું.

જીવી કરવું હવે શું આંચ, જીવવું.

કર શરણ પ્રભુ આ વાર, જીવવું.

મરજું હું પેટ ખાઈ કટાર, જીવવું.

(એમ કહી કટાર ખાઈ મરણને વશ થાય થાય છે આ જોઇ તેના મા આપ બહો પશ્ચાતાપ, વિલાપ સાથે કરે છે, એવી ખમર સાંભળી લલિતાની સખીઓ આવેછે અને બહો વિલાપ કરેછે)

મુલગા— (ગીરધારીરે વાત કહુંહું વિચારી. એ રાહ.)

ઓ બેનીરે ક્યાં ગઇ મુને મુંઝી, તુજ વિયોગથી થઇશ દુઃખી;

હઠીનેરે એકવાર બોલ તું આજ, આવી હું મળવા કાજ.

હલ—મારી બેની તું કેમ રીસાણી, ક્યો વાંક તે મનમાં આણી,

સોફર કર દયા દિગ આણી, હવે નહીં મોઝુરે, તુજ સાથે મા-
 રી સ્થાણી મારી બેનીતું.
 જ્યારણ કહેરે, તુજ વિના બેની સંગે, કેમ નહીં લઇ મઠ તુજ સંગે,
 શુ રહેહરે તારો હુ સંભાર, તુજ શુણુ હું કેમ વિસાર.
 કુલ—કેમ દયા ન આવી બેનીની, શું પ્રીત વિસારી તે કેની ?
 મરે પ્રભુ હવે મોત દેની, આવી શાખીરે શઘપણી મે શુમા-
 વી. હાયા! જલિયું શીશ નમાવી.

(સુભગા વિલાપ કરી હોવા જાય છે, એવામાં સુભાષા લ-
 ક્ષિતાને મળવા આવે છે. લક્ષિતાને પહેલી જોઇ સુભાષા, સુભ-
 ગાને તેનું ડારણુ પુછેછે અને સુભગા મરણની વાત કરે છે. આ
 સાંભળી સુભાષા મુરજિત થઇ જમીન ઉપર પડે છે. તેને સુભગા
 સાવધ કરે છે સાવધ થાય છે એટલે બેને સહીયરો નીચે મુજબ
 હીતુહીતુદેશ સરવતે દેહ)

સુભગા (બેડા બાઇ બુઝતો તારોરે અમે આઈ ખાર હોતારોરે
સુભાષા) (એ રાદ.)

સુણો સજ્જન અરજ હમારીરે, કરીએ અમે આજ વિમ્તારીરે. એ.
 અણુ સમજુને પુત્રી આપી તો, થયા કેવા તેના હાલ;
 કરશે ન કાંઈ કામ તે આખાં. કરે તેના હાયા હાલ. શુણો
 સારા સદ્ગુણસ્થની આમર તો વળો, આગ રોગાઈ જાય;
 મરતું પડે વિખ આઈને તેહને, નહતને કાંઈ ન થાય. શુણો.
 માટે વિચાર કરી સારી પેઠે, કરજે પુત્રીના લગન;
 એવી રીતે કરવાળી કેઈ દીન, આવશે નહીંરે વિખન. શુણો
 પૈશાતો લેખ મુઝી કારાણે, પરથમ જુઓ જમાઈ;
 પછી જુઓ નાત જાતને પૈસો, તોતો સુખી થશે બાઈ. શુણો.
 પૈશામાં તમે મુકો મુજો, જાતમાં મુકો આમ;
 નાંખો નજર તમે જમાઈ ઉપર, જુઓ શુણુ તેના આંધ. શુણો.
 કેવો ડાહ્યા શાણો ચતુર નર, દિસે વિદ્યામાં કેમ;
 એટલા શુણુ તપાશીને કરશેતો, રહેશે કુશળ ક્ષેમ. શુણો.
 તો તો પુત્રી સુખી થશે જમારી, નહીં દુઃખી થાશે કોઈ વ્રાત;
 અરજ આટલી ધરશે જો મનમાં, તો સુખી થશે સ્વશાત. શુણો.
 એક કરતાં કરો સ્થવર ધરો, તો પુત્રીને સુખ અણુ થાય;
 પોકાર કરતી નહીં આવે કાંઈ દીન, વળી મુજબ નીચે થાય. શુણો.
 કહે હરી કરજોડી લમને, કરજો જુલ મુક મુક મુક;
 હોય કાંઈ હોય આ નાટકમાં, વાંચજો શુધારી સત્. શુણો.
 (સર્વ નિરાશ થઇ શો શોના દેશએ જાય છે.)

સમાપ્ત

